

**ትዕዛዝ-ታሪክ ኣብ ኩናት ሓድሕድ ኢትዮጵያ
ዮሐንስ ዘርአይ**

ካብ 4 ሕዳር፡ 2020 ዓ.ም. ጀሚሩ ኣብ መንጎ ፈደራላዊ መንግስቲ ኢትዮጵያን ብህወሓት (ወያነ) ዝምራሕ ክልል ትግራይን ክካየድ ዝጸንሐ -- ጌና'ውን ዝካየድ ዘሎ ዝመሰል -- ናይ ሓድሕድ ውግእ፤ ኣብ ኢትዮጵያ ጥራይ ዘይኮነ ኣብ ጉረባብቲ ሃገራት፡ ካብኡ ሓሊፉ'ውን ኣብ ምሉእ ዞባ ቀርኒ-አፍሪቃ ከቢድ ሳዕቤን ክህልዎ ዝክእል ምዕባሌ እዩ። እቲ ውግእ፤ ግዜያውን ናይ ሓዋርን ፖለቲካዊ፤ ማሕበረ-ቁጠባዊን ወተሃደራዊን ቁመና ሃገራት ክጸሉ ጥራይ ዘይኮነስ፤ ናይቲ ዞባ ጂዮፖለቲካዊ ስእሊ ንክልውጥ'ውን ተክእሎ ኣለዎ። ይኹን'ምበር ኣብዚ ሕጂ ዘሎናዮ መድረኽ፤ ዝክሰቱ ለውጥታት ንምግምጋም ይኹን ንምትንባይ ዝክእሉ እኹል ሓበረታን ጭብጥታትን የለዉን። ምግምጋምን ምትንባይን ዝከኣል፤ ኩናት ተዛዚሙ ውጽኢቱ ምስተራእየን፤ ተጸባእቲ ዝወስድዎ ድሕረ-ኩናት መርገጺታት ምስተፈልጠን ጥራይ እዩ።

ኣብዚ እዋን'ዚ ክግበር ዝከኣል ግን፤ ብዛዕባ'ቲ ውግእ ዝተረኸበ ሓበረታ፡ ሕሉፍ ታሪኽ ናይቶም ተጸባእቲን ፍሉጥ ኣመጸጽ ናይቲ ውግእን ተጠቓምካ፤ ሓደ-ክልተ ትዕዛዝ-ታሪክ ምዋቃስን ክቕሰሙ ዘለዎም ትምህርታት ምልላይን እዩ። እዚ'ውን እንተኾነ ቀሊል ኣይኮነን፤ ምክንያቱ ብዛዕባ'ቲ ውግእ ዘሎ ሓበረታ ኣዝዩ ድሩትን ዘይተኣማምንን እዩ። ኩናት ካብ ዝውላዕ ጀሚሩ ክሰብ ሎሚ ኣብ ክልል ትግራይ ብኣካል ተረኺቦም ህልው ኩነታት ውግእ ጸብጸብ ዘቕርቡ ነጻ ኣካላት የለዉን። ክሳብ 12 ታሕሳስ፡ 2020 ዓ.ም. ናይ መራኽቢ ኣገልግሎታት (ስልኪ፡ ኢንተርኔት፡ ወዘተ...) ተቋሪጾም ጸኒሖም። ጋዜጠኛታትን ናይ ወጻኢ ትካላት ረዲዮታትን ናብቲ ክልል ከይኣትዉ ተኸልኪሎም እዮም ዘለዉ።

ስለዝኾነ ድማ፤ ንትግራይ ዝምልከት ሓበረታ ናይ ምሃብ ዕማም ቡቶም ክልተ ተጸባእቲ ሓይልታት ተባሓቱ እዩ ዘሎ። ንሳቶም ቡብወገኖም ዝፍንውዎም መደባት-ዜናን ዘቕርብዎም ጸብጸባትን ከኣ፤ ዝርዝር ዝውሓዶምን ብመረጋገጺ ዘይተሰነዩን ጥራይ ዘይኮነስ፤ ኣዝዮም ዝተጋነኑን ገለጻም'ውን ካብ ውጽኢ ሓሶት ዘይፍለዩን ኹይኖም'ዮም ተረኺቦም። ኣብ ከምዚ ዝኣመሰለ ግሉጽነት ዝተሓረገ ሃዋህው፤ ናይ ፖለቲካ ተንተንቲ ተኣማሚኖም ብዛዕባ'ቲ ኩናት ወግዓዊ ርእይቶኦምን

ፍርድምን ካብ ምህብ፤ ሃገራትን ኣህጉራዊ ትካላትን ከኣ ድልዱል መርገጺ ካብ ምውሳድ ክቐጠቡ ተገዲዶም ጸኒሖም።

ናይ ኣሳሰይቱ መጋረጃ-ሓሶት ዝኸወሎ ኩናት

ኣብ ኦሞን ኩናት፣ ተጻባኢቲ ሓይልታት ብብወገኖም ናይ ገዛእ ርእሶም ገስጋስን ዓወታትን ዝብልዎም ነገራት ዘበስሩ፣ ናይ ጸላእቶም ሰዕሪትን ክሳራን ዝተባህሉ ፍጻሜታት ከኣ ዝእውጁ ዝተጋነነ ዜና ክዘርግሑ ምስማዕ ልሙድ ተርእዮ እዩ። ነፍሰወክፎም ከምኡ ዝገብረሉ ምኽንያት፣ ብሓደ መዳይ ንሰራዊቱን ዝድግፎ ህዝብን ሞራል ንምህብ ክኸውን ከሎ፣ ቦቲ ካልእ መዳይ ከኣ ዓለም ብዛዕባ'ቲ ኩናት ዝህልዎ ርድኢትን ኣተሓሳስባን ብምጽላው ናይ ሃገራት ፖለቲካዊ ድጋፍን ማተርያላዊ ሓገዝን ንምርካብ እዩ። ኣብ ኩናት ዝተጸምዱ ወገናት ብዛዕባ'ቲ ውግእ ዝፍንወዎም ዜናን ሓበረታን፣ ኣጋንኖ ምስዘበዘሐም ጥቕምምን ዋጋኦምን ኣዘዩ ይጎድል። ካብኡ ሓሊፎም ናብ ደረጃ ፍጹም ሓሶት ክድይቡ ከለዉ ግን፣ ፖለቲካዊን ማሕበራዊን ቅልውላውን ነውጽን ከለዓዕሉ ይኸእሉ።

ኣብዚ ሓድሕዳዊ ኩናት ኢትዮጵያ'ውን፣ ክልቲኦም ወገናት ብሰም መግለጺን ሓበረታን ውጽኢ ሓሶት ክዘርግሑ እዮም ጸኒሖም። ሓደ-ክልተ ካብኣቶም ከም ኣብነት ምጥቃስ ይከኣል። ብዕለት 30 ሕዳር፣ 2020 ዓ.ም. ቀ/ሚ ኣብዩ ኣሕመድ ኣብ ልዕሊ ህወሓት ኣመዝጊቡ ንዘበሎ ዓወት ኣመልኪቱ ኣብ ፓርላማ ሃገሩ ኣብ ዘሰመዖ መደረ፣ ሰራዊት ኢትዮጵያ ኣብ ክልተ ሰሙን ዝፈጸሞ ጅግንነትን ዘርኣዮ ኣድማዕነትን “ናይ ዝኹነ ሃገር ሰራዊት ክገብር ዘይክእል እዩ” ብማለት ዘሰደምም መግለጺ ሂቡሉ። ብድሮኡ፣ ብሰንኪ'ቲ ኩናት ካብ ትግራይ ናብ ሱዳን ዝሃደሙ፣ መብዛሕትኦም ቅልዑን ደቁ፣ኣንስትዮን ዝኹኑ ሰደተኛታት 47,000 ምብጽሖም ትካል ሰደተኛታት ሕቡራት ሃገራት፣ ዝተፈላለዩ ዓለምለኻዊ ማዕከናት ዜናን ጋዜጣታትን ብስእሊ ዝተሰነዩ ጸብጻባቶም ኣቕሪቦም ነርም። እቲ ሓቂ ከምዚ ኩይኑ ከብቅዕ፣ ቀ/ሚ ኣብዩ ኣሕመድ ግን፤ “ናብ ሱዳን ዝተሰደዱ ዜጋታትና 30,000 መንእሲያት ደቁ-ተባዕትዮ ኩይኖም፣ ቅልፃን ሰበይቲን የብሎምን። ነዚኦም ናብ ሃገሮም መሊሰና ከነጣይሶም ኢና፤ ግን ክምለሱ ከለዉ መርሚርና ነቶም ገበን

ፈጸምም ዝኸዱ ኣብ ሕገ ከነቐርቦም ኢና።” ብማለት ክምህ ከይበለ ኣብ ቅድሚ ፓርላማን ብዕድመ ዝተረኸቡ ዲፕሎማሲኛታት ኣጋይሽን መዲሩ!

ወያነ’ውን ብወገኖም ናይ ሓሶት ዜናን ጸብጻባትን ካብ ምዝርጋሕ ዓዲ ኣይወዓሉን። ኣብነታት ንምጥቃስ፣ ሰለስት ሰሙን ድሕሪ ምጅምር ኩናት ናይ ህወሓት ወግዓዊ ኣፈኛ፣ “ናይ ፋሺስታዊ ኣብዩ ሰራዊት፣ ናይ ኣምሓራ ልዩ ኣይልን ሚሊሺያን ከይተረፈ ምሉእ ብምሉእ ሰለዝተደምሰሱ፣ ኣብዚ እዋን ምስ ወራሪ ሰራዊት ሻዕብያ ኢና ንረባረብ ዘሎና። ” ዝብል ዘደንጹ መግለጺ ሂቡ። እዚ ጥራይ ዘይኩን፣ ኣብ ዝተፈላለዩ እዋናት ሓንጻብ ዓድዋ፣ ሓንጻብ ኣኸሰም፣ ሓንጻብ ከኣ ሸረ ካብ ጸላኢ መንዚዕና ተቋጻጸርናዎ ዝብሉ ናይ ሓሶት ዜና ዘርጊሖም። ኩሎም እዞም ብሂላት’ዚኦም፣ ፈደራላዊ ሰራዊት ናብ መቐለ ንምብጻሕ ብዘይከበደ መሰናኸል ይግሰግስ ኣብ ዝነበረሉ እዋን’ዮም ተፈንዮም!

ኣገደሰቲ ተርእዮታትን ትዕዛቦታትን

ቀ/ሚ ኣብዩ ኣሕመድ ንፓርላማ ዘሰመዖ መደረ፣ ብሓደገኛን ልቦና ዝጉደሎን ትሕዝቶኡ ዝልለ እዩ። ፈሽራን ብድዔን ንዝዓብለሎ መደረኡ ዝሰምዐ ሰብ፣ እቲ ዝተጃህረሉ ኩናት ኣንጻር ናይ ግዳም ጸላኢ ዘካየዶ ዘይኩነሱ፣ ኣብ ውሽጢ ሃገሩን ኣብ ልዕሊ ገዛእ ህዝቡን ዝኣወጀ ውግእ ምንባሩ ብፍጹም ክግምት ኣይክእልን። ንመልእኽቲ መደረኡ ዝያዳ ኣሻቓሊ ዝገብሮ ግን፣ ተደጉሉ ንዝጸንሐ ሕዳር ናይ ትምክሕትን ጽልእን ስምዒታት ኣለዓዒሉ፣ ማሕበረ-ሰብ ኢትዮጵያ ንሓድሕዱ ክናቐትን ምስ ጉረባብቲ ሃገራት ኩናት ክጽሕትርን ዘተባብዕ ምዃኑ እዩ።

ሰለዝኾነ ከኣ፣ ውሑድ መዓልታት ድሕሪ’ቲ መደረ፣ “ብወያኔ ተመንዚዑ ዝነበረ ናይ ወልቃይትን ጸገዴን ራያን ግዝኣትና ኣምሊሰና” ብማለት፣ ምውጥጥ ብረትን ዳንኬራን ፈሽራን ዘሰነዮም ህዝባዊ ጽምብላት ኣብ መላእ ክልል ኣምሓራ ተኻይዶም። ብኡንብኡ ሓለፍቲ ክልል ኦሮምያ ራያ ትብጽሓና እያ ብምባሎምን፣ ክልላዊ ዶባት ብመሰረት ሕገ-መንግስቲ ጥራይ እዮም ክቐየሩ ዝኸእሉ ዝብል መጎት ብምልዓሎምን፤ ኣብ መንጎ ክልቲኦም ብሔራት ዝጸንሐ ምትፍናን ናብ ወጥሪ ኣዕሪጉዎ ይርከቡ። ብድሕሪዚ ነዊሕ ከይጸንሐ’ውን መራሕቲ ክልል ኣምሓራ፣ ተወለድቲ

ብሔርም ይቅተሉሉ አለዉ ንዝበልዎ መዋሰንቶም ንዝኹነ ክልል በኒሻንጉል-ጉሙዝ ወሪርም ነቲ ቅትለት ደው ከብልዎ ምዃኖም፣ “አብ ሰሜን ዘመዝገብናዮ ዓወት አብ ምዕራብ ክንደግሞ ኢና” ብዝብል ልሙድ ፈኽራኦም ዝተሰነዩ ምፍርራሕ ክገብሩ ቀንዮም። እዞም ዝተጠቐሱ ተጸብኦታት፣ ምስቲ አነግ ንዝዊሕ ግዜ አብ ምዕራብ ወለጋ ከካይዶ ዝጸንሐ ውግእ ከምኡ’ውን አብ መንጎ ክልላት አምሓራን ዓፋርን አብ ቀረባ እዋን ምስዝተኸሰተ ጉነጽ ተደሚሮም ክርአዩ ከለዉ፣ እታ ሃገር አብ ከቢድ ፖለቲካዊን ማሕበራዊን ቅልውላው ተሸሚማ ከምዘላ ዘግህድ እዩ።

ኢትዮጵያ በዞም ዝተጠቐሱ ዘቤታዊ ሸግራት ምወጣራ ከይኣክል፣ አብዚ ግዜ’ዚ ናይ ግዳም ተጸብኦ ክትምክት’ውን ተገዲዳ ትርኩቡ። አብ ዶብ ሱዳን-ኢትዮጵያ ንዝዊሕ እዋን ጸኒዑ ዝነበረ ወተሃደራዊ ሓይለ-ሚዛን ብሰንኪ ኩናት ትግራይ ስለዝተቐየረ፤ ንክልቲኦም ሃገራት ከዋዋጥ ዝጸንሐ ጉዳይ ዶብ ብድንገት ናብ ደረጃ ምትፍናን ደይቡ። ድሮ’ውን፣ ዘሰሓሕብ መሬት ምቁጽጻር አብ ዝዕላማኡ ውሱን ወተሃደራዊ ረጽሚ ኢትዮምሱ፣ መንግስቲ ግብጺ ምስ ሱዳን ብምውጋን ቦቲ ጉዳይ ዘሎዎ ሻቕሎት ክገልጽ ይሰማዕ።

ክቕሰሙ ዝግብኦም ትምህርትታት

አብዚ እዋን’ዚ ንኢትዮጵያ አጋጢሞዎ ዘለዉ ዘቤታዊን ግዳማዊን ሸግራት ብሙሉኦም ብኩናት ትግራይ ክምክኑ ከምዘይክእሉ ርዱእ እዩ። እቲ ኩናትን አተኣላልይኡን ዝፈጠርዎም ሓደሶቲ ሸግራትን (ዘጋደድዎም ነባራት ጸገማትን) ከምዘለዉ ግን ክከሓድ ኣይክእልን። አብ መንጎ ፈደራላዊ መንግስትን ምምሕዳር ህወሓትን ዝጸንሑ ባእ/ምውቕቻስ ብልቦናን ትዕግስትን እንተዝተሓዙ ብዘተ ክፍትሑ ምተኻእሉ። ኩይኑ ግን፣ ናይ ክልቲኦም ወገናት ትምክሕትን ትዕቢትን ብዝወለደ ህልኽ ምክንያት ኩናት ተወለዑሉ፣ ድሮ አጋጢሙ ዘሎ (ብሕጂ’ውን እንርእዮ) ናይ ዜጋታት ህልቂትን ናይ ንብረት ዕንወትን አሰኒቡ። እዚ ሓቂ’ዚ ንኹሉ ሰብ ዓቢ ትምህርቲ ክኸውን ይግባእ።

ብተወሳኺ -- ከይዲን ውጽኢትን ናይቲ ኩናት ብዘየገድሰ -- ታሪኽ ህወሓት ንርእሱ ዘበርክቶ አገዳሲን ጠቓሚን ትምህርቲ’ውን ኣሎ። እቲ ውድብ፣ አብ 46-ዓመት ግዕዙ ምስ ዝሓለፎም

ዘተፈላለዩ መድረኻት (መጀመርያ ከም ናጽነት ግንባር፤ ቀጺሉ ከም መንግስቲ ኢትዮጵያ፤ ኣብ መወዳእታ ከኣ ከም መንግስቲ ክልል ትግራይ) ዘተሓሓዙ ውሳኔታት፣ ሰጉምታታት፣ ፍጻሜታት፣ ምዕባሌታት፣ ዓወታት፣ ውድቀታት፣ ወዘተ... ኣመዘጊቡ እዩ። ስለዝኾነ ከኣ፣ ንዓኣቶም ብምምርማርን ምትንታንን ክቕሰም ዝኽእል ሰፊሕ ትምህርቲ ከምዘሎ ምግንዛብ የድሊ።

መደምደምታ

ሃገራዊና ኤርትራውያን፣ ንሃገሮም ብጉርብትና ናይ ዝዛመድዎ ሓይልታት ሕሉፍ ታሪኽ፣ ዕላማታትን ተግባራትን ብዝግባእ ናይ ምፍላጥን ምርዳእን ግዴታ ኣለዎም። እዞም ሓይልታት'ዚኦም ቡብግዜኡ የርብሓና ኣብ ዝብልዎ ኩናት ካብ ምእታውን ኣብ ካልእ ፍጻሜታት ካብ ምስታፍን ከምዘይቁጠቡ ርዳኦ እዩ። እዚ ብመሰረቱ ናይ ርእሶም ጉዳይ ኩይኑ፤ ፍጻሜታቶም ኣንታይ ተልእኮ ከምዘለዎምን ንኤርትራ ብኸመይ ከም ዝጸልውዎን ብዕምቁት ምትንታንን ምርዳእን ግን ናይ ሃገራዊና ዜጋታታ ሓላፍነት እዩ። ኣብዚ ኩናት ሓድሕድ ኢትዮጵያ እንተኹነ'ውን፣ ኤርትራውያን (ንዕርቅን ሰላምን እናጸዉዑ) ነዚ ዘተባህለ ኣገባብ ተጠቂሞም ናይ ሃገሮምን ህዝቦምን ድሕነትን ረብሓን ንኸውሕሱ ክቃለሱ ይግባእ። ካብዚ ወጸኢ፣ ብገለ ክፋል ዲያሰፖራ ኤርትራውያን ከምዘተገብረ፣ ዋኒንካ ገዲፍካ ኣብቲ ኩናት ናይ ሓደ ወገን ወይ ናይቲ ካልእ “ቲፎዞ” ኩንካ ምጥቓዕ ግን፣ መንነት ዘሕሰረ ጥራይ ዘይኩነስ ኣብ ትዕዘብቲ ጭቁን ህዝብና ዘውደቐ'ውን ምጻኑ ምግንዛብ የድሊ።